

Klamár Zoltán

A KOVÁCSMŰVESSÉG KANIZSÁN

Kovácsműhely nélkül valaha elképzelhetetlen volt az élet egy tanyasoron, faluban, kis- vagy nagyvárosban. Nagy szükség volt a kovács mesterségbeli tudására a mezőgazdasági népesség körében, az uradalmakban.

Appel Ede Kanizsáról írott dolgozatának *Ipar* című fejezetében említést tesz arról, hogy 1886-ban a község területén 24 iparendélyes kovács működött. Ha ezt a számot megszorozzuk a mestereknél dolgozó segédek számával, amely átlagosan két embert jelent – bár nem volt ritka az olyan jó forgalmú kovácsműhely, ahol három segéd és egy vagy két inas is dolgozott –, akkor láthatjuk, hogy csak Kanizsa községben 70–80 kovácsmesterségben jártas ember volt.

A szakma virágkorát a múlt század '90-es éveitől századunk '40-es éveig élte. Szinte minden forgalmasabb utcában működött egy-két kovácsműhely. A mesterség nemritkán apától fiúra szállt, és bizonyos megmunkálási fogások családinak minősülő szakmai titokká váltak.

A korai ipartestületi jegyzőkönyvek meglehetősen kevés adatot közölnek a községben, illetve a városban működő mesterekről. Az 1880-tól 1920-ig terjedő időszak jegyzékeiben legtöbbször nincs feltüntetve az engedély kiadásának pontos dátuma, sőt esetenként a működés beszüntetésének vagy a mester elköltözésének az időpontja sem.

Néhány esetben a mesterség megjelölésekor a kovács mellé odaírták, hogy remekes. Ez vélhetően a díszkovácsok megkülönböztető jelölése volt.

Mi készült Szabó Imre kovácsműhelyében?

A műhely a Zentai (Vécsey) utca 38. szám alatt volt, a tóparti közöket összekötő egykori Újvárosi főutcán. Közel a sertéspiachoz, a városból kivezető egyik legforgalmasabb utcában dolgozott Szabó Imre mester.

A legfontosabb szolgáltatások egyikének az ekevas élezése számított. A hajnalban induló parasztemberek a városból kifelé menet a műhelyben leadták a kicsorbult ekevasat, és este, hazatérőben megélezve vették át.

A kovácsok javítottak, illetve készítettek boronát, fogast, vasaltak gurgulyát, pótolták a vetőgép egyes részeit. Készült a műhelyben kaszaüllő, kaszakalapács, faragóbárd, balta, fejsze, csákány, szárvágó, dohányvágó stb.

A kovács keze alól került ki a kocsisvasalás, a tengely. Ez a munka teljes összehangoltságot igényelt a bognár tevékenységével, ugyanis bizonyos munkafolyamatok egymást követték. A kocsinak, szekérnek, fiákernek alig akad olyan alkatrésze, melyet a kovács meg ne vasalt volna. Így alakultak ki bizonyos kovács-bognár mesterpárok a kocsikészítés terén. Az együttműködés évekre szólt, és legtöbbször barátság szövődött a mesterek között.

A kocsikon kívül nehéz és könnyű szánkókat is vasaltak, sőt tragacs- és talicskavasalásokat is csináltak.

Fontos munkájuk volt a lovak patkolása. Ez szinte mindennapos tevékenységnek számított. A nyers patkót a mester és egy segéd készítette két melegből. Később még egyszer hevítették, amikor a ló lábához igazították.

A patkolókovács egyben gyógykovács is volt – mondja Szabó Imre. A kovácsnak kellett a ló járáshibáit korrigálnia. Ha oldalra dobta a lábát a ló, vagyis franciázott, akkor a patkó sarkát kifelé kellett hajlítani. Ha gyulladásban volt a pata, a kovács feladata volt, hogy kitisztítsa, kivágja a gyulladós részt, és ekkor úgy kellett a patkót illeszteni, hogy az ne nyomja a beteg felületet. Ilyen esetben legtöbbször régi kalapból szabtak a patkó alá, de később már gumit tettek a beteg felületre, és így bírták munkára a lovat.

Készítettek téli és nyári patkót. A téli patkóba éles sarkot csavartak be, hogy ne csússzon. A fuvarosok lovainak patkójába négy sarkot csavartak.

A kovács maga készítette a szerszámait, a fogókat, fúrókat, metszőket, kalapácsokat. Az üllőt, köszörűt és a fűjtatót készen vette.

Kovácsok Kanizsa községben 1880-tól 1920-ig

A község területén Adorjánon, Kanizsán, Tóthfaluban, Oromhegyesen és Oromon működtek kovácsműhelyek. A fent jelzett időszakról készült listából sajnos nem állapítható meg, hogy melyik kovács hol, melyik településen dolgozott. Esetünkben a számszerű adat az érdekes, ugyanis ez idő tájt 52 mesternek volt műhelye. Ez igen magas szám, ha figyelembe vesszük, hogy kb. a háromszorosára duzzad, ha a segédek és az inasok számát hozzáadjuk.

Név	Első bejegyzés	Utolsó bejegyzés
Apró János	–	1918
Borok János	1880	–
Bús Illés	1890	–
Borsos Ferenc	–	meghalt
Bokor János	1880	1914 meghalt
Bencsik Pál	1880	1918 meghalt
Borsos Ferenc	1880	1918 meghalt

Név	Első bejegyzés	Utolsó bejegyzés
Bicskei Ferenc	–	–
Dobó György	1880	1918 meghalt
Dobó Fábián remekes	1890	–
Dukai Mátyás remekes	1874	–
Fejős Mátyás	1887	1907
Fátyol Mátyás	1887	1930/?3
Faragó Ferenc	1887	1922
Gregus István remekes	–	–
Hegedűs János	1880	–
Hubai József	1890	–
Harmath János	–	–
Horváth Mátyás	–	1909
Harmath György	–	1910
Hubai József	–	1920
Harmath Béla	–	1921
Harmath Dezső	–	–
Joó Elek	1880	–
Kovács József	–	1903
Kovács Pál	–	1917
Laczkó Mihály	1892	–
Laczkó József	1893	1905
Laczkó Lukács	–	1908 megszűnt
Milutinovics István	1886	1919
Németh Mihály	1885	–
Nyári Mihály	–	1902
Nagy Pál	–	1911
Ocskai Ferenc	1880	1907 lemondott
Oláh István	–	1921
Pósa János	–	1913
Sarnyai Gergely	–	1887 elköltözött
Sóti Ferenc Balázs	1890	–
Sátai István	1891	–
Sóti Mózes remekes	–	–
Stábel Albert	1892	–
Szél Ferenc	1889	1900 lemondott
Sóti Mátyás	1901	–
Sóti Sándor	–	1921 meghalt
Tandari Ferenc	–	–
Tatić Miloš	1884 elköltözött	–
Tanács Mihály	–	1919

*Körte alakú kovácsfűjtató Nagy István ókanizsai kovácmester műemlék jellegű műhelyéből.
Tulajdonosa Szabó Mátyás, a néhai mester veje. Kanizsa, Ady Endre u. 2.
Fotó: K. Z.*

Név	Első bejegyzés	Utolsó bejegyzés
Törtelyi Márton	–	1922
Újfalusi János	1891	1912 meghalt
Úri Lukács	–	1921
Vágó András	1890	1921
Vajda János	1901	1921 lemondott

A kanizsai kovácsok 1919-től napjainkig

A városban 1919-től napjainkig 20 kovácsmester működött 17 műhelyben. Erre az időszakra vonatkozóan már jóval több adat áll rendelkezésünkre, tudjuk, mikor nyitottak önálló műhelyt az egyes mesterek, és meddig dolgoztak a szakmában.

Név	Első bejegyzés	Utolsó bejegyzés
Kriska Sándor	1931	1954
Major István	1940	–
Nagy István	1919	1954
Szabó Imre	1924	1955
Tácsi Antal	1931	1955
Csápek Lajos	1939	1954
Császár Gyula	1931	1953
Sóti Béla	1926	–
Pilisi Szilveszter	1933	1956
Sóti Mátyás	1901	–
Laczkó Mihály	1933	1956
Szebenyi Miklós	1941	1944
Szabó Péter	1942	1949
Halász László	1944	–
Nyári Ferenc	1953	1955
Faragó Dénes	1955	1962
Major Antal	1955	1960
Szabó Imre	1957	–
Kriska Dezső	1958	1960
Lázár György az egyedüli kovács napjainkban		

A fenti adatokból megállapítható, hogy a szakma kihalása az ötvenes években indul meg, és a hatvanas évek elejére már alig marad kovács a városban. Mindez a mezőgazdaságban megjelenő erőgépekkel hozható összefüggésbe. Ma 1996-ban egyetlen működő kovácsműhely van Kanizsán az Ady Endre utcában. Lázár György még hagyományos értelemben műveli a szakmát.

Kovácsműhelyek Kanizsán

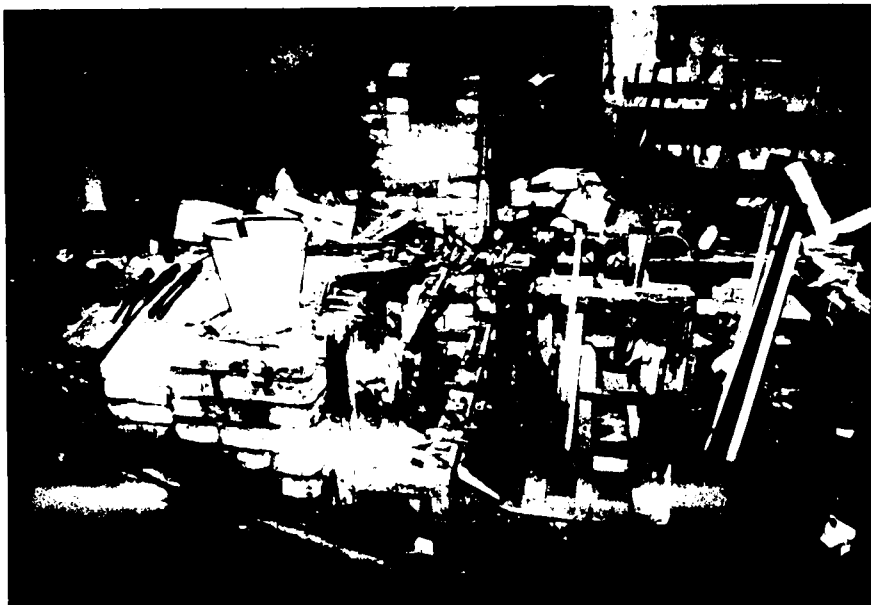
Kanizsán a 17 kovácsműhely zöme a város nyugati részén helyezkedett el. Több olyan forgalmas utca volt, amelyekben két vagy három műhely is megélt egymás szomszédságában. Így például a hosszú Zentai utcában három műhelyben zengett az üllő. A Vojvoda Mišić utcában úgyszintén, de a disznópiac körül is három műhely várta a megrendelőket.

A térképen bejelölt műhelyek tulajdonosa és pontos címe:

1. Faragó Dénes, Köztársaság u. 70.
2. Kriska Sándor, Petar Drapšin u. 20.
3. Sóti Mátyás, Lenin u.
4. Pilisi Szilveszter, Vojvoda Mišić u. 54.
5. Császár Gyula, Vojvoda Mišić u. 25.
6. Szebenyi Miklós, Vojvoda Mišić u. 20.
7. Nyári Ferenc, Vojvoda Mišić u. 10.
8. Csápek Lajos, JNA u. 1.
9. Lackó Mihály, Sava Tekeli u. 43.
10. Lázár György, Ady Endre u. 6.
11. Nagy István, Ady Endre u. 2.
12. Sóti Béla, Lenin u.
13. Szabó Péter, Vándor u.
14. Major István, Zentai u. 23.
15. Szabó Imre, Zentai u. 38.
16. Halász László, Mostari u. 6.
17. Tácsi Antal, Mostari u. 3.

A környező települések kovácsai

A Kanizsa környéki apró falvakban és tanyacsoportokban is dolgoztak kovácsok. Számuk majdnem azonos a kanizsai mesterekével, az ötvenes évek végéig 20 kovácsműhely működött.

*A századelőn épült műhely szeglete. Előtérben a lábbal hajtott kőszőrű.
Fotó: K. Z.*

Név	Első bejegyzés	Utolsó bejegyzés
<i>Adorján</i>		
Sovány Kocsis János	1908	–
Nagy János	1938	–
Kocsis János	1946	–
<i>Oromhegyes</i>		
Bicskei András	1904	1953
Gulácsi Mátyás	1928	1955
Dukai Béla	1925	1953
Zsoldos Balázs	1931	1953
Szabó Péter	1942	1949
Nyári Mihály	1902	–
Konc Ferenc	1926	–
Teslić Dušan	1954	1958
<i>Orom</i>		
Juhász Ferenc	1943	1959
Kovács Márkus	1947	1960
Úri Lukács	1921	1961
Dobó Sándor	1924	–
Kovács Károly	1937	1947
Nagy Pál	1911	–
<i>Tóthfalu</i>		
Bálint Ferenc	1928	1962
<i>Velebit</i>		
Ciganović Nikola	1954	1963
Mihić Desimir	1954	1959

A jegyzékben továbbá találtam még öt olyan kovácsot, akinek lakhelyére vonatkozóan nem volt adat.

Név	Első bejegyzés	Utolsó bejegyzés
Faragó Ferenc	–	1953
Hubai Lajos	1920	–
Huzsvár Elek	1934	1938
Harmath Péter	1936	–
Kovács András	1926	1940

Adatközlők

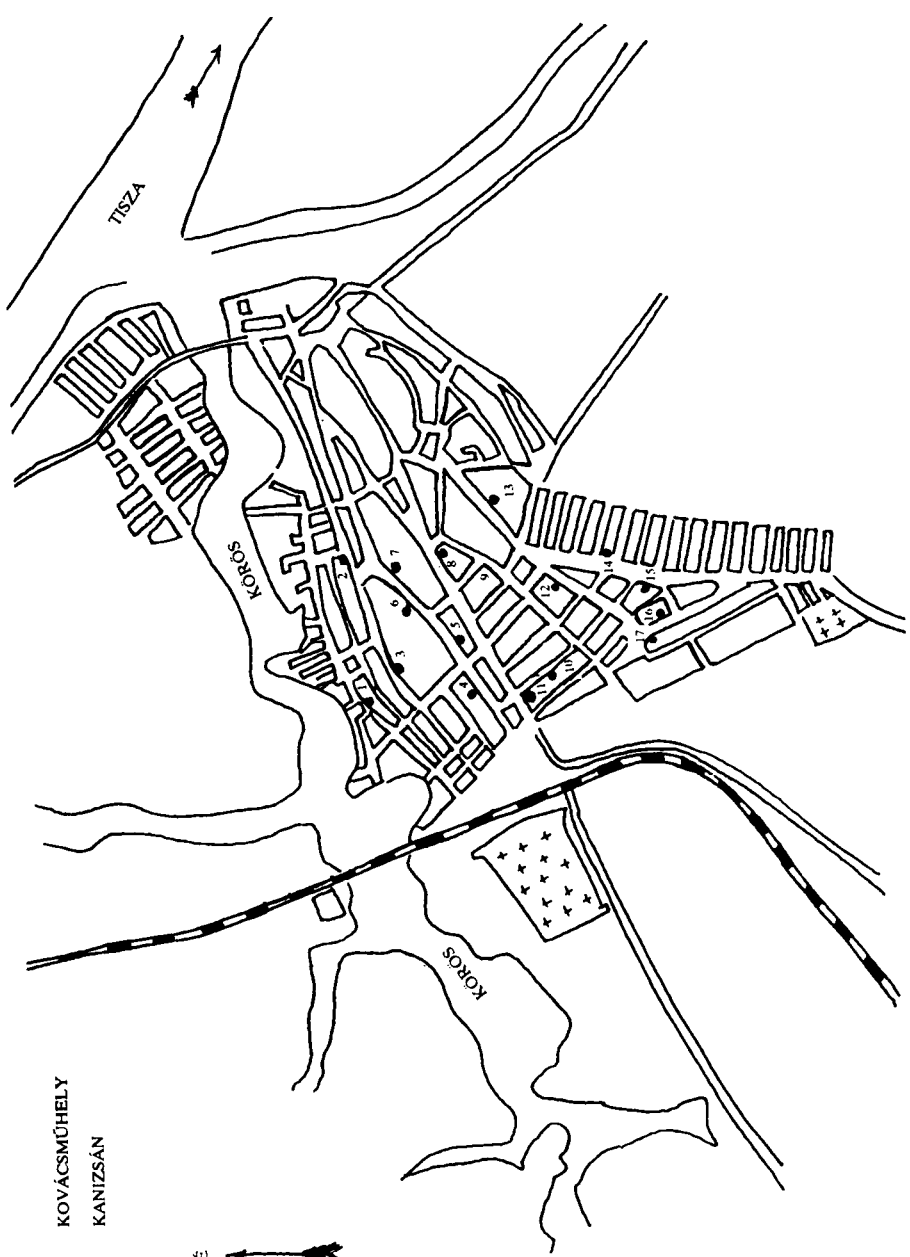
Szabó Imre, 1934, Kanizsa, Szabadkai út 31.
Szabó Mátyás, 1914, Kanizsa, Ady Endre u. 2.
Gombaszögi Péter, 1938, Kanizsa, Hajduk Stanko u. 2.

Irodalom

PEREHÁZI Károly, 1986: Stílus és technika a kovácsoltvas-művéségben.
Műszaki Könyvkiadó, Budapest
APPEL Ede, 1886: Ókanizsa nagyközség történelmi, helyrajzi, gazdasági,
népismeai és statisztikai ismertetése. Bittermann József, Szabadka

Jegyzetek

Appel Ede, 1886: 53.
Zentai Történelmi Levéltár, F 397., F397./23, Fo39./1, 2, 3

KOVÁCSMŰHELY
KANIZSÁN

